

Persoonlijk pastoraat in coronatijden

Reflectie online bijeenkomst VPW over Persoonlijk Pastoraat

Oktober 2020

Door Rutger van Breemen, Buurtpastor 1^e Daalsedijkbuurt, Buurtpastoraat Utrecht

Persoonlijk pastoraat in coronatijden

Door de VPW was ik gevraagd om een reflectie te houden over persoonlijk pastoraat in tijden van corona. Dit deed ik naar aanleiding van twee cases met de ervaringen van pastores uit het veld (een parochie en een inloophuis) en naar aanleiding van mijn en onze ervaringen binnen het Buurtpastoraat in Utrecht. Dit is de reflectie die ik terug gaf aan de deelnemers:

Als we nadenken over Persoonlijk pastoraat, valt het mij meteen op dat we het onderwerp kunnen opsplitsen in twee delen, die elk hun eigen problematieken met zich meebrengen als het gaat om corona, lockdown en andere maatregelen.

Allereerst is daar natuurlijk **Persoonlijk** en daarna wil ik kijken naar pastoraat. Het persoonlijke aspect is in het laatste jaar ernstig belemmerd geweest door de komst van Covid-19 en alle maatregelen die genomen zijn om het virus in te dammen. Het eerste waaraan ik denk bij persoonlijk is een-op-een, van mens tot mens, live contact. Ontmoeting, gesprek, contact. Dit was er plotsklaps niet meer. Nederland belandde in een slimme, gedeeltelijke of volledige lockdown en alles wat we zo vertrouwd waren te doen, kon ineens niet meer.

Toen het écht persoonlijke pastoraat niet meer mogelijk was, zijn pastores al snel gaan zoeken naar andere methodes: online contact met mensen en via nieuwsbrieven. Het probleem van nieuwsbrieven bleek al snel: het is een goed medium om te informeren, maar niet om te communiceren. Het is dan ook niet geschikt voor persoonlijk pastoraat. Een nieuwsbrief is algemeen, en dus per definitie niet persoonlijk. Bovendien is het moeilijk in te schatten wat de 'vraag' ik als het gaat om nieuwsbrieven en dientengevolge ook welk 'aanbod' je moet aanreiken. Tenslotte is een nieuwsbrief vaak eenrichtingsverkeer. Bij veel parochies is dan ook gebleken dat een oproep in een nieuwsbrief om contact op te nemen met de pasto(o)r of vrijwilligers nauwelijks wordt beantwoord.

Ontmoetingen op afstand, via telefoon, of online via Whatsapp, Zoom, Teams e.d. was een meer succesvolle oplossing. Deze moderne media zorgen ervoor dat je een-op-een of in (kleine) groepjes alsnog tot ontmoeting kunt komen. Het is niet ideaal en brengt ook weer allerlei belemmeringen met zich mee. Online communicatie blijkt veel inspannender dan 'live'. Een hele dag mensen ontmoeten en in gesprek zijn is veel minder vermoeiend dan een hele dag mensen ontmoeten door een computerscherm, zo is gebleken. Ook het hebben van werkelijk, ik zou haast zeggen, waarachtig contact is niet gemakkelijk via internet. Je mist allerlei onderstromen van communicatie (lichaamstaal, context, omgeving, bij geschreven communicatie ook ondertonen, intonatie en klankkleur). Bovendien is de focus in een online gesprek veel groter, dan bij een fysieke ontmoeting. Als ik bij iemand op huisbezoek ben, heb ik allerlei haakjes om even wat ontspanning en afleiding in een gesprek te brengen: de bloemen op tafel, de kat op de vensterbank of de tv. Ook de pastorant heeft die mogelijkheid: als het even te spannend wordt kan hij altijd zeggen: ik ga nog een bakkie zetten, wil je ook? Telefonisch of via internet is die mogelijkheid er niet. Het gaat écht om het 'probleem' dat ter sprake moet komen en alle *verdunde ernst* is weg. Natuurlijke stiltes voelen via telefoon of online ook niet meer zo natuurlijk en al snel een beetje ongemakkelijk. En tenslotte

‘voelt’ online contact toch ook niet echt als ontmoeten¹. Er is dus weinig ‘persoonlijk’ aan pastoraat op afstand.

Dan neem ik nu het begrip **pastoraat** bij de kop. De grote vraag betreffende pastoraat in coronatijd, die zich meteen opdringt, is de vraag: Hoe kun je herder zijn als je kudde uit zicht is?

En als je hier even over door filosofeert, kom je al gauw bij een duivels dilemma terecht. Paus Franciscus refereerde tijdens de eerste, extreem hevige, coronagolf in Italië aan Pater Damiaan. En die vergelijking legt meteen het probleem van deze hele kwestie bloot: er is een spanningsveld tussen wat voor pastor je wilt zijn en wat voor pastor je kunt zijn in coronatijden. De eerste vraag kunnen pastores prima voor zichzelf beantwoorden. Woorden als nabij, beschikbaar, aandacht komen dan snel naar boven. Maar het antwoord op de tweede vraag, dat is zoeken en aftasten in een compleet nieuwe en vreemde situatie.

Even terug naar Pater Damiaan. Hij wist ook wat voor pastor hij wilde zijn. Hij wilde graag tussen de mensen aan de rand van de samenleving staan en ook hen nabij zijn. Ik kan me voorstellen dat wij dat ook allemaal zouden willen van uit onze idealen, ons geloof en het Evangelie. Daarom begrijp ik ook goed dat Paus Franciscus refereert aan Pater Damiaan. Er is echter een groot verschil tussen Pater Damiaan daar op Molokai tussen de leprozen en ons in een open maatschappij waar corona rondwaart. Pater Damiaan zat in een afgesloten, afgezonderde gemeenschap waar iedereen aan dezelfde ziekte leed. Hij kon dus pastor zijn voor die gemeenschap, zonder bang te zijn dat hij de gezonde leden van zijn gemeenschap zou besmetten. Voor ons ligt dat anders. We kunnen wel als een pater Damiaan de zieken gaan bezoeken en nabij zijn, maar voor we het weten zijn we dan een lopende besmettingshaard en zijn we een doorgeefluik van het virus aan veel meer mensen. Dat wil je ook niet op je geweten hebben. Zie hier het dilemma.

Wat voor pastor kún je zijn in deze tijden van een corona-pandemie? Het antwoord op die vraag heb ik niet en is denk ik ook niet heel concreet te geven, mede omdat het voor iedereen verschillend zal zijn. Maar een aantal algemene dingen, valt er zeker over te zeggen. Ik las in een column van de Stichting Presentie de vergelijking met een moeras², waar we doorheen waden. Stapje voor stapje. Soms hebben we vast grond onder ons, kunnen we even bijkomen en kijken of we op de goede weg zijn, maar soms zakken we ook een heel eind weg. Het is langzaam een weg zoeken, zonder dat je precies weet waar je nu heen moet gaan. Dat is eigenlijk waar we, als pastores, toe gedwongen worden. Daarbij zijn volgens mij vijf aspecten van belang om goed te beseffen:

1. Het is nieuw. Het is dus niet gek, dom of slecht dat we het niet weten. Dat mag. Daar is niks mis mee. Al doende leren we de juiste weg te bewandelen en daar hoort ook bij dat we soms misstappen. Dan staan we ineens tot ons middel in het moeras. We doen dan een stapje terug naar onze droge plek en zoeken weer een andere weg om pastor voor onze pastoranten te zijn.
2. We moeten ons steeds realiseren dat het niet alleen voor ons nieuw en onbekend is. Dat geldt net zo zeer voor de mensen voor en met wie wij werken. Behalve dat gedeelde smart, halve smart is, biedt het ook kansen. Het biedt ons namelijk de gelegenheid om vanuit een gedeeld (nood)lot samen op te trekken en samen de toekomst in te gaan kijken. We kunnen elkaar daarin versterken, ondersteunen en inspireren. Dit geeft een verdieping aan ons pastoraat en versterkt onze relatie met onze pastoranten.

¹ Cf. “Wil je nog koffie?” – over gedwongen afstand en gemis van nabijheid door de Covid-maatregelen in de eerste twee maanden van de intelligente Lock-down (16 maart – 15 mei) –, Buurtpastoraat Utrecht, 15-07-2020, <https://buurtpastoraatutrecht.nl/wil-je-nog-koffie/>

² Marije van der Linde, *Presentie in coronatijd #8 – Doormodderen*, Stichting Presentie, <https://www.presentie.nl/actueel/338-presentie-in-coronatijd-8-doormodderen>

3. Het is van belang te beseffen dat het nieuw blijft. Als de maatregelen minder worden, zal de situatie niet zomaar terug zijn naar hoe die was. Het nieuwe normaal wordt dat genoemd. Wat mij betreft is het nieuwe normaal geen anderhalvemetersamenleving zonder nabijheid en contact. Maar wat het wel wordt, is nu niet te voorspellen. Eén ding is zeker: we zijn onderweg naar de andere kant van het moeras. We proberen niet terug te komen naar de plek waar we vandaan komen. Die ligt achter ons. Streven naar een terugkeer daarnaartoe heeft geen zin. Het is dus van belang om die terpen te gebruiken om op adem te komen en te reflecteren: waar komen we vandaan, zijn we op de goede weg en willen we wel in de richting die we nu zijn. Dit vergt reflectie op verhalen van pastoranten en op onze eigen verhalen van en over ons handelen.
Een ander aspect van reflectie is en blijft de vraag naar hoe de regels die ons van buitenaf worden opgelegd invloed hebben op ons werk en hoe we ermee omgaan. Of dit nu de afspraken zijn die binnen een team gemaakt worden, of die onze werkgever ons oplegt; regels vanuit de overheid of de bisschoppen; of de voorwaarden (of het gebrek daaraan) die de pastorant ons stelt, het zijn allemaal aspecten die ons werk bepalen en waarbij we steeds moeten bepalen: hoe kan ik binnen deze kaders pastor zijn? En wil ik dat zo?
4. Die nieuwe werkelijkheid van 3. vraagt dus een reflectie en dat betekent dat we ook open zouden moeten staan om ons werk 'opnieuw' te ontdekken. Op wat voor manier kun je Kerk zijn in tijden van corona en allerlei maatregelen? Welke structuren, die voorheen vanzelfsprekend waren, zijn nu weggefallen of onbruikbaar geworden en wat kan daarvoor in de plaats komen? De Kerk had voorheen nogal eens de neiging om 'aanbodgericht' te werken. Mensen werden van harte uitgenodigd om liturgie te bezoeken, of catechese, of activiteiten voor gemeenschapsofbouw. Er werd iets georganiseerd op een bepaald tijdstip en de mensen konden aansluiten als ze dat wilden. Ik denk dat het tijd is voor ons als pastores, om onze missie opnieuw te ontdekken en een belangrijk aspect daarvan is dat we niet mee 'gaan zitten wachten' tot de mensen bij ons komen, maar dat wij actief naar de mensen toegaan. En let wel, ik pleit er dan niet voor om met de Bijbel langs de deuren te gaan! Ik pleit voor een presente aanwezigheid in buurten en gemeenschappen. Open, uitnodigend, aandachtig én met een lege agenda. Een vraaggestuurde missie, waarbij de pastorant, de ander, bepaalt op welke manier wij voor hem of haar pastor kunnen zijn. We hebben een heel assortiment aan pastorale zorg die we te bieden hebben – een deel daarvan is natuurlijk ook vooral een kwestie van aanbod, denk aan sacramentencatechese of liturgie – , maar de vraag is vooral: wat heeft de ander écht nodig van ons? Door actief en zonder vooraf bepaalde agenda de mensen op te zoeken, komen we dat op het spoor en kunnen we die pastorale aandacht ook bieden.
5. Tot slot is het belangrijk om deze 'crisis' gelovig te bekijken. En volgens mij is dat synoniem aan hoop- en vertrouwensvol. Het niet-weten dat we nu ervaren en waar we ook tegenop botsen is vervelend en ontregelend, maar we kunnen er wel vanuit gaan dat we een goede Gids hebben. Ook in deze coronatijden worden we geleid door de Geest en blijft Hij naast ons staan en met ons gaan. In dat vertrouwen mogen wij als pastores werken en daardoor gesterkt is de eerste stap het moeras in misschien wel iets minder spannend.